Indian Streams Reserach Journal
Vol.2,Issue.II/ March; 12pp.1-4

ISSN:-2230-7850

Research Papers

''शिक्षणाचे चार स्तंभ आणि शिक्षक – शिक्षण''

डॉ.राऊत ए.आर.
प्र.प्राचार्या,
श्री शारदा भवन अध्यापक
महाविद्यालय, नांदेड.

प्रस्तावना :–

आंतरराष्ट्रीय स्तरावर शिक्षणाचा विचार करण्यासाठी एक आयोग नेमण्यात आला. या आयोगाचे अध्यक्ष होते. जॅक्स डेलार्स. डॉ.डेलार्स यांनी 1986 मध्ये स्मंतदपदह रू जैम ज्तमेंनतम् पजीपद" या नावाने आयोगाचा अहवाल सादर केला – या अहवालात त्यांनी जागतिक शिक्षणासाठी अध्ययनाचे चार स्तंभ नमुद केलेले आहेत. या चार स्तंभावर संपूर्ण शिक्षणप्रक्रियेची शिस्त आहे. अध्ययन हे बालकामध्येच असलेली मोल्यवान गोष्ट आहे. तिचा विकास शिक्षणाने करावा असा या नावाचा मथितार्थ ! अध्ययनाचे हे चार स्तंभ आहेत.

पुढील काही वर्षात ज्ञानाचा प्रस्फोट होईल व त्याला सामोरे जाण्यासाठी पुढील पिढीला सक्षम करण्यासाठी जबाबदारी शिक्षणावर येते. शिक्षणातुन व्यक्तीस ज्ञान, कौशल्ये, अभिवृत्ती बदलांचा स्विकार, निर्णय घेणे समायोजन व्यवस्थापन या गोष्टीसाठी सक्षम बनवता आले पाहिजे. शिक्षणातून व्यक्तीस प्रेरणा, मार्गदर्शन मिळाले पाहिजे. त्या दृष्टिने शिक्षणाचे खालील चार आधारस्तंभ डेलर आयोगाच्या अहवालानुसार सांगितले आहेत.

शिक्षणाचे चार स्तंभ :

:शिक्षणाचे चार स्तंभ :

1. माहितीसाठी अध्ययन :
;स्मंतदपदह जव ज्ञदवूद्ध ज्ञानाचा माहितीचा संचय व संपादन करण्यासाठी केलेले अध्ययन.

2. कृतीसाठी अध्ययन :
;स्मंतदपदह जव कवद्ध सृजनशीलतेने कार्य करण्यासाठी क्षमता प्राप्त करण्यासाठी केलेले अध्ययन.

3.सहजीवनासाठी अध्ययन :
;स्मंतदपदह जव सपअम जवनहीजमतद्ध समाजोपयोगी कार्य करण्यासाठी, मदत करण्यासाठी, प्रेरित करणारे अध्ययण.

4. अस्तित्वासाठी अध्ययन :
;स्मंतदपदह जव इमद्ध महिती, कृती, सहजीवन यांच्या माध्यमातून स्वतःचा विकास होण्यासाठी केलेले अध्ययन.

माहितीसाठी अध्ययन :
जिवनास उपयुक्त अशा ज्ञानाचे एकत्रिकरण संचय करण्यासाठी केलेले अध्ययन म्हणजे माहितीसाठी अध्ययन होय.
यामध्ये :–
•केवळ माहितीपेक्षा जीवन उपयुक्त माहितीवर भर.
•व्यवसाय कौशल्य, आदान–प्रदान प्रक्रिया संवर्धित करण्यावर भर
•यातून व्यक्तीच्या आकलन व संशोधन वृत्तीचा विकास होतो.
•वैयक्तिक संशोधनाचा आनंद प्राप्त करता येतो.
•बौध्दिक जिज्ञासा जागृत होते.
•व्यक्तीमधील नैसर्गिक शक्तीला उत्तेजन मिळुन स्वतःचे निर्णय स्वतः घेण्याची क्षमता निर्माण होते.
•एकाग्रता, स्मरण, विचार या शक्तींचा विकास होतो.
⮝शैक्षणिक उपयोजना :
•विद्यार्थ्यांना आवश्यक ती साधने, संकल्पना व संदर्भ उपलब्ध करून दिले पाहिजेत.
•आधुनिक ज्ञानासाठी लहान–लहान विशयांची सखोल अभ्यासाची सवय लावून देणे.
•सामान्य शिक्षण दयावे म्हणजे इतर भाषांशी व ज्ञान स्त्रोतांशी संपर्क येतो.
•विद्यार्थ्यांचे अवधान समाज, वातावरण व अध्ययन स्त्रोताकडे खेचावे.

Please cite this Article as: *डॉ.राऊत ए.आर.* **,** *''शिक्षणाचे चार स्तंभ आणि शिक्षक – शिक्षण''* **: Indian Streams Research Journal (March ; 2012)**

Indian Streams Reserach Journal
Vol.2,Issue.II/ March; 12pp.1-4

•एकाग्रता साध्य करण्याचे शिक्षण द्यावे.
•ज्ञानसंचय व वितरण यासाठी स्मरणशक्तीवर भर देण्यात शिकवावे.

केवळ कोणतेही कार्य करतानाच नव्हे तर जीवन जगताना नेहमी ज्ञानपिपासु वृत्ती ठेवण्यासाठी उत्तेजन देण्याचे कार्य शिक्षणाचे आहे म्हणुन ज्ञानासाठी अध्ययन हा शिक्षणाचा प्रथम आधारस्तंभ आहे.

कृतीसाठी अध्ययन :

भावी जीवनात उपजिविकेसाठी, स्वावलंबी होण्यासाठी व उत्पादक कार्यासाठी उपयुक्त ठरेल असे शिक्षण घेणे म्हणजे कृतीसाठी अध्ययन होय.

यामध्येः–
•औद्योगिक अर्थव्यवस्था व स्वतंत्र कार्य करणाऱ्या इतर अर्थव्यवस्था यांचा विचार केला जातो.
•उत्पादक वाढविण्यासाठी दिले जाणारे कार्यानुभव देणारे शिक्षण यावर भर आहे.
•कृतीमध्ये काळानुसार सतत परिवर्तन व सुधारण यावर भर आहे.
•औद्योगिक क्षेत्रातील विशेष कौशल्ये व ज्ञान आत्मसात करण्यावर भर आहे.
•वैयक्तिक क्षमता व कसब वाढवण्यावर भर आहे.

यासाठी शिक्षणातुन :
•विद्यार्थ्यांतील कलागुण, जन्मजात कौशल्ये यानुसार त्यास योग्य तो अभ्यासक्रम पुरविला गेला पाहिजे.
•परस्पर संघर्ष/ मतभिन्नता यांचे निराकरण करण्याचे कौशल्य असावे.
•अदान–प्रदान क्षमता, सहकार्यभावना, व्यवस्थापन कौशल्य रूजवावेत.
•नोकरी क्षेत्रातील गुणात्मक व परिमाणात्मक बदलासाठी आवश्यक ती तयारी करून द्यावी.
•विस्तृत ज्ञान व कार्यानुभव द्यावे.

सहजीवनासाठी अध्ययन :

मानवातील संघर्ष विनाशकारी घटना टाळुन शांततापुर्ण व परस्पराबद्दल, सांस्कृतिक व अध्यात्मिक मूल्यांबद्दल आदरभावना वाढीस लागण्यासाठी उपयुक्त ठरेल असे शिक्षण घेणे म्हणजे सहजीवनासाठी अध्ययन होय.

यामध्येः–
•पूर्वग्रह दूषित वातावरण व संघर्शाचे निराकरण करण्यावर भर आहे.
•शांततापूर्ण मार्गाचे शिक्षण देण्यावर भर
•सर्वसामान्य माणसाची सद्यस्थिती जाणण्यावर भर आहे.
•लोकांमधील भेदाभेद इतर समाजाविशयी द्वेशाची भावना नष्ट करण्याचे शिक्षण देण्यावर भर आहे.

यासाठी शिक्षणातुन :
•मानवातील समानता, परस्पराबलंबित, स्पर्धा, भेदभाव याविषयी जागृती निर्माण करण्याचे कार्य करावे.
•बालपणापासूनच व्यक्तीत सारासार जाणीव व संस्कार रूजविले जातील हे बघावे.
•मानवी भूगोल, परभाषा, व साहीत्य या विषयाद्वारे जगाचे वास्तव ज्ञान, दर्शन होवु द्यावे.
•कुटूंब, समाज शाळा यांचे निरीक्षण करण्यास सक्षम बनवावे.
•भावना जाणुन घेण्याची क्षमता, जातीधर्मविशयक आदर भावना,अहिंसात्मक वृत्ती निर्माण करावी.

अस्तित्वासाठी अध्ययन :

व्यक्तींचा सर्वांगीण विकास, स्व–निर्णयक्षमता व स्वतंत्रविचार करण्याची प्रवृत्ती व त्यासोबतच स्वतःच विकास साधणे हे शिक्षणाचे प्रमुख उद्दिष्ट ते पूर्ण होण्यासाठी अस्तित्वासाठी अध्ययन आवश्यक आहे.

यामध्ये
•माहितीचा प्रस्फोट असलेल्या जगात व्यक्तीला स्वतःच्या समस्यांचे निराकरण स्वतः करता यावे यासाठी शिक्षण देण्यावर भर द्यावा.
•व्यक्तीमध्ये निर्णयक्षमता, जबाबदारीची भावना जाणीव धोके

Please cite this Article as: *डॉ.राऊत ए.आर.*, *''शिक्षणाचे चार स्तंभ आणि शिक्षक – शिक्षण''* : **Indian Streams Research Journal (March ; 2012)**